

Психологічні механізми створення ситуації успіху

«Говорити про успішність процесу навчання і виховання можна лише в тому випадку, коли хоча б один з його учасників пережив або переживає відчуття радості за успіхи» В.О. Сухомлинський

За останні роки словосполучення «ситуація успіху в навчальній діяльності» стало для педагогів звичним. Ніхто не заперечує, що саме позитивні емоції можуть стати для дитини найважливішим стимулом у навчальній діяльності. Однак, при цьому часом забувають про те, що в педагогіці не існує єдиної панацеї на всі життєві випадки. Тому й ситуацію успіху треба застосовувати продумано, з урахуванням багатьох чинників.

Більшість дослідників сходяться на думці, що гуманізація шкільної освіти передбачає створення умов для розкриття та розвитку здібностей школяра, його позитивну самореалізацію. Головна мета діяльності вчителя – створити ситуацію успіху для розвитку особистості дитини, дати можливість кожному вихованцю відчувати радість досягнення успіху, усвідомлення своїх здібностей, віри у власні сили. В основі цього підходу знання і розуміння дитини, віра, любов і повага до неї, бережливе, чуйне ставлення до фізичного, психічного і духовного розвитку, підтримка почуття гідності.

Що таке успіх, кожний визначає для себе сам, залежно від власних цінностей, виховання, виду діяльності тощо.

З психологічної точки зору успіх – це переживання стану радості, задоволення від того, що результат, до якого особистість прагнула у своїй діяльності, або збігся з її очікуваннями, надіями (з рівнем домагань), або перевершив їх. З педагогічної точки зору успіх – це досягнення значних результатів у діяльності, як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому.

Але чи може людина гармонійно взаємодіяти з навколишнім світом, знаючи, що з нею щось не так? Приймати позитивні та негативні властивості своєї особистості, усвідомлювати це, не комплексувати, даремно не витрачати на це час може лише успішна людина, вона просто постійно приділяє своїй особистості багато часу, займаючись саморозвитком та самовдосконаленням. Але такими люди не народжуються, це можна лише виховати. Школа – це майстерня, де формується думка підростаючого покоління, тому треба міцно тримати її в руках, якщо не хочеш випустити з рук майбутнє... А. Барбюс

Діти тим талановиті та розумніші, чим більше можливостей бути талановитими й розумними ми їм надамо. Розвивати обдарованість – означає виховувати у дітей інтерес до знань, самостійність у навчанні. Будь-

який учень добре вчиться лише тоді, коли він переживає успіх, хоча б невеликий.

Не силуйте душу дитини, уважно придивляйтесь до законів природного розвитку кожної дитини, до її особливостей, прагнень, потреб!

Щасливу людину може виховати тільки щаслива людина. Успіх школяреві створює вчитель, який сам переживає радість успіху.

Створена ситуація успіху стає точкою відліку для змін у взаєминах з оточуючими, для подальшого руху дитини вгору щаблями розвитку особистості. Заряд активного оптимізму, здобутий в юності, гартує характер, підвищує життєву стійкість особистості, сприяє перетворенню та реалізації духовних сил. Створення ситуації успіху виробляє найціннішу людську якість – стійкість у боротьбі з життєвими труднощами. Діти не можуть існувати, не відчуваючи уваги до себе.

Їм потрібна підтримка, захист, надійність, віра, любов. І тому вони постійно привертають до себе увагу як позитивними, так і негативними вчинками. Тому, наголошуючи час від часу на гарних якостях дитини, ми стимулюємо їх закріплення та розвиток. У розмові з дітьми ми завжди повинні після завершення спілкування акцентувати увагу на тому, що бажаємо бачити, а не на тому, від чого ми їх застерігаємо.

Ситуація успіху – це суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком фізичної або моральної напруги виконавця справи, творця явища. Ситуація успіху досягається тоді, коли сама дитина визначає цей результат як успіх. Ситуація успіху – поєднання умов, які забезпечують успіх як результат цієї ситуації. Ситуація успіху - це те, що може організувати вчитель для успішного навчання учня і досягнення ним радості. Навчально-виховний процес, оснований на створенні ситуації успіху, забезпечує комплексний вплив на дитину, у якому:

- дитина сприймається, розвивається як особистість;
- враховуються її індивідуальні особливості;
- формуються моральні та духовні цінності;
- відбувається соціалізація особистості.

Успіх – це удача в діяльності, досягнення якихось результатів, суспільне визнання особистості. Залежно від того, ким і як підготовлений, чим вмотивований, як підтримуваний, він може бути очікуваним та неочікуваним, підготовленим та непідготовленим, короткочасним та

тривалим, періодичним та частим, миттєвим та стійким, направленим на подальше життя людини.

Є успіх – є бажання навчатися. Це особливо важливо на першому етапі навчання - у початковій школі, коли дитина ще не вміє долати труднощі, де невдача стає справжнім горем. В. Сухомлинський

Алгоритм створення ситуації успіху:

- зняття страху (переборення невпевненості у власних силах);
- авансування успішного результату (допомагає вчителю висловити тверду переконаність у тому, що його учень обов'язково впорається з поставленим завданням);
- прихований інструктаж дитини про способи й форми діяльності (допомагає дитині уникнути поразки, цього досягають шляхом побажання з боку вчителя);
- мотивація (показує дитині заради чого й кого вона виконує роботу, кому буде добре після неї);
- персональна винятковість (визначає важливість зусиль дитини в діяльності);
- мобілізація активності, або педагогічне виконання (спонукає до виконання конкретних дій);
- висока оцінка деталей (допомагає емоційно пережити не результат в цілому, а якусь окрему деталь, елемент).

Використання ситуації успіху має сприяти підвищенню робочого тону, збільшенню продуктивності навчальної роботи, а також допомогти учням усвідомити себе повноцінною особистістю і, відповідно, забезпечити успіх у навчанні.

Створення ситуації успіху на мотиваційному етапі навчальної діяльності.

Мотиви досягнення ситуації успіху:

- прагнення самостійно розв'язати цікаві задачі;

- завоювати авторитет у своїх товаришів;
- стати першим;
- розглядати свою діяльність з точки зору її корисності для інших людей;
- встановити нові контакти між товаришами у ході виконання завдання.

“Ти можеш!” – повинен нагадувати вчитель учню. “Він може!” – повинен нагадувати учню колектив. “Я можу!” – повинен повірити в себе учень.

Характеристика учнів за прагненням до успіху:

- «Надійні». Здібні, сумлінні, привчені до самостійності, авторитетні, емоційно стійкі. Секрет їхньої надійності – у постійному відчутті радості, що збувається. Вони не мають особливих яскравих зльотів, радість їхня постійна, глибока. Але й у них можуть бути проблеми. Проте спеціальних заходів, як правило, вживати не слід. Найліпше зовсім не пропонувати їм допомоги і не лізти з жалісними розмовами.

- «Упевнені». Здібності в них вищі, але система роботи слабша. Підвищена емоційність характерна й за успіху, і за невдачі. Слабке місце в цих учнів – швидке звикання до успіху, його девальвація, атрофоване побоювання неуспіху. Для таких учнів корисна дія – прийом «холодний душ». Не поливати бальзамом зачеплене самолюбство, а трішки «підсипати солі».

- «Ті, що сумніваються». Це загалом благополучна категорія учнів, які сумлінні, їхні пізнавальні інтереси, як правило пов'язані з навчанням, однак характерною рисою для таких дітей є невпевненість. Вона виявляється не тільки в перепадах настрою, а й результатах роботи. Найбільш болісно вони реагують на несправедливість учителів, на необ'єктивність оцінок. Але вони не вступають у суперечку, а переживають мовчки, хоча й глибоко. Це небезпечно. Учень, що бунтує, змушує вчителя якось аналізувати свої дії, а той, що мовчить, при психологічній сліпоті вчителя впадає в інтелектуальне та емоційне заціпеніння.

- «Зневірені». Зазвичай це учні з непоганими здібностями, але після того, як вони одного разу не відчули радість справджених надій, вони

втратили її з різних причин. Можливо, це були невдачі чи нетактовність педагога, чи позиція родини, у якій дитина є «попелюшкою».

Отут потрібно, щоб вчасно надійшла допомога як з боку викладачів, так і з боку учнів, потрібно підтримати прагнення дитини стати на ноги, вселити впевненість у власні сили, показати учню, що і вчитель, і діти бачать в ньому особистість, яка здатна здолати труднощі.

Для цього можна застосовувати наступні прийоми:

Прийом "Емоційне поглажування" допомагає вселити дитині категорії "Зневірені" віру в себе, похвалити за будь-що, навіть незначне; усмішкою, поглядом дати зрозуміти учню, що серце, душа вчителя розкриті і готові піти на емоційний контакт.

Прийом "Анонсування". Спершу обговорити з учнем, що йому потрібно буде зробити. Це як репетиція майбутньої події. "Зневіреним" така попередня підготовка створить психологічну установку на можливий успіх, дасть впевненість у своїх власних силах.

Прийом "Гидке каченя" для категорії учнів "Зневірені". Важливо вчасно побачити, впізнати таку дитину, створити всі можливі умови для її розквіту. Необхідно, щоб хтось повірив у неї, забажав допомогти особистості удосконалитися.

Надія на успіх живе в кожній людині. Але, на жаль, не кожна надія справджується, тому що успіх гарантований лише для тих, хто прикладає до його здійснення власні зусилля. Для деяких учнів очікування успіху звичне, для деяких епізодичне, а для деяких зовсім одноразове.

Потрібно постійно застосовувати висловлювання, які підтримують дітей, надають їм насаги, створюють ситуацію успіху:

- Це дуже важливо, і в тебе неодмінно вийде...
- Саме ти і міг би зробити таку справу...
- Я впевнений, що ти пам'ятатимеш про...
- Це зовсім нескладно, навіть якщо не вийде — нічого страшного...

Бажати людині успіху - насправді означає бажати їй дозріти для чогось і до чогось, щоб отримати це. Успіх — це результат наших дій.